

Aandacht voor hulpverleningsrelaties: van belang voor cliënt én professional

Helma M. Y. Koomen, workshop praktijkopleiders

16 februari 2023

1. De relatie als fundament

Baumeister & Leary (1995): algemeen menselijke behoefte
aan sociale verbondenheid

Behoefte aan relatie kinderen, jongeren, volwassenen

Kwaliteit professionele opvoedcontexten → *sowieso hart
voor de cliënt*

De relatie als fundament

de Volkskrant

Columns & Opinie Uitgelicht Wetenschap Mensen Beter Leven Cultuur & Media

INTERVIEW MIEKE VAN STIGT

Socioloog Mieke van Stigt: 'Slachtoffers tonen aan waar het niet klopt'

'De pedagogische relatie van de juf of meester met de kinderen, die maakt het verschil. Niet welk pestprogramma je gebruikt. Als leerkracht moet je goed zicht hebben op de hele groep én de kracht van ieder kind apart zien. Vooral van het kind dat jou irriteert. Dat kind is het kwetsbaarst, want het heeft jouw back-up in de klas niet. Juist dan moet je denken: wat heeft dit kind mij te leren?'

Zorg+ Welzijn, 5 april, 2019; Welzijn <https://www.zorgwelzijn.nl/magazine-artikelen/kippenvel-voor-hem-is-dit-zon-grote-stap/>

De relatie als fundament

De cliënt is een moeilijke, getraumatiseerde man die niet aanspreekbaar is. Een groot probleem is de vervuiling van zijn woning, die vol staat met volle vuilniszakken en beschimmelde resten. De begeleider besluit na een half jaar aftasten tot een strakke aanpak met duidelijke afspraken en sancties. Dit wordt het volgende half jaar beproefd, met als resultaat: hij laat hem niet binnen. De begeleider besluit het over een heel andere boeg te gooien, namelijk door onbevooroordeeld naar hem te gaan luisteren en te investeren in relatieopbouw. Na weer anderhalf jaar is de begeleider samen met de cliënt op een punt aangekomen dat alles met hem besproken kan worden, ook de zorgen om zijn gezondheid, zonder dat hij boos wordt of hem het huis uit zet. Vervolgens wordt bespreekbaar dat zijn huis schoongemaakt moet worden en zet hij zelf daartoe verrassend genoeg de eerste stappen.

De relatie als fundament

- Therapeutische relatie ook fundament beroepsuitoefening in ggz, maar...
- Verschillende standpunten:
 - eigenlijke werkingsmechanisme: specifieke factor
 - voorwaardenscheppend: algemene factor
 - niet meer dan gewoon contact: aspecifieke factor

De relatie als fundament

- Te vaak verondersteld dat opbouwen en hanteren relaties vanzelf gaat?
- Hanteren relatie vraagt specifieke kennis en vaardigheden (goede scholing) (*Hafkenscheid, 2021*)
- Vraagt op zijn beurt wetenschappelijke kennis:
 - duidelijk begrippenkader
 - heldere theoretische onderbouwing
 - empirische ondersteuning
- Hart voor de client is dus niet voldoende...

Kernboodschap 1:

Er is behoefte aan specifieke kennis over het relatiedomein

De relatie als fundament

Relevante vraag in dit kader:

- In hoeverre kunnen concepten, meetinstrumenten en interventies voor de leerkracht-leerlingrelatie ook geschikt en profijtelijk zijn voor andere professionele relaties?

2. Gehechtheidstheorie (in onderwijscontext)

Sensitiviteit, veilige haven en veilige basis

Sensitiviteit, veilige haven en veilige basis

Het warmtefort

Marieke Lucas Rijneveld

“De juffen waren na de dood van mijn broer ook een soort poppendokters. Iedere schaafwond werd door hen gezien en beplakt met een dierenpleister. Soms hoopte ik dat ik me schaafde. In eerste instantie om de dierenpleister, maar al gauw om de juffenogen en hun kalmering en zachte stemmen. Ik wilde steeds vaker opgelapt worden, ook als ik net gemaakt was. Bij het tonen van de schaafwonden hoopte ik dat ze me op schoot namen, of dat ze me meenamen voor een kop thee en een sneetje brood met margarine, zoals juffrouw Engel bij Mathilda deed.”(pg. 59)

Sensitiviteit, veilige haven en veilige basis

Leerling-leerkrachtrelatie een gehechtheidsrelatie?

Vraag: Wat denkt u?

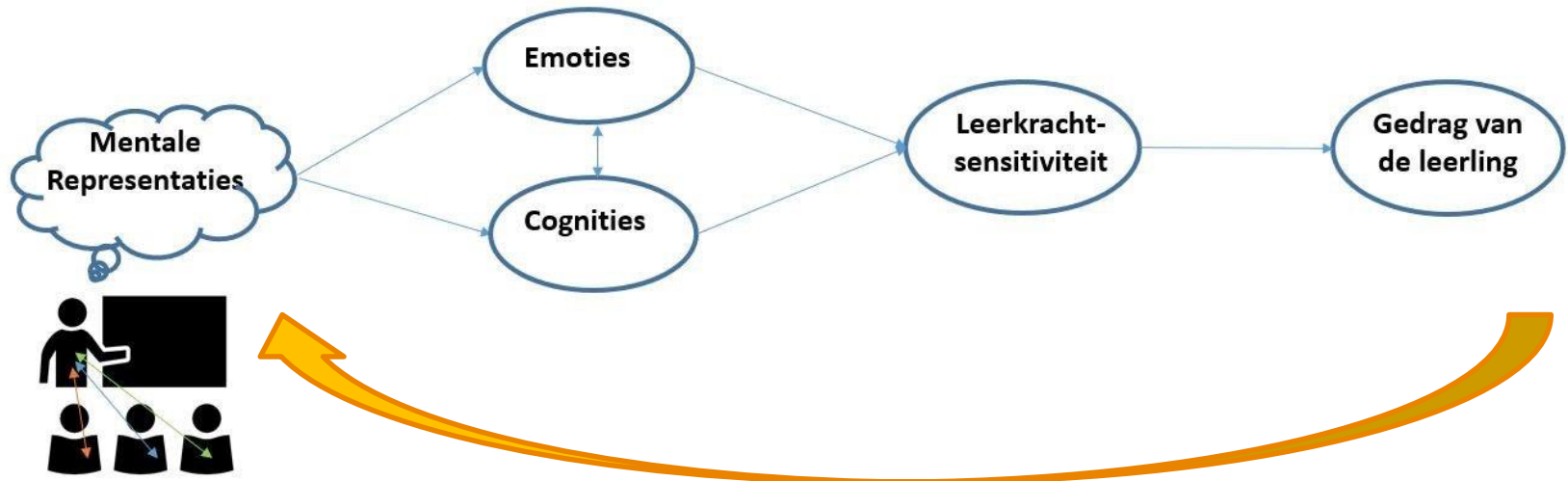
Gehechtheidstheorie

Mentale representaties

Mentale representatie kind

Mentale representatie leerkracht

Gehechtheidstheorie

Relatiekwaliteit

Relatiekwaliteit meten

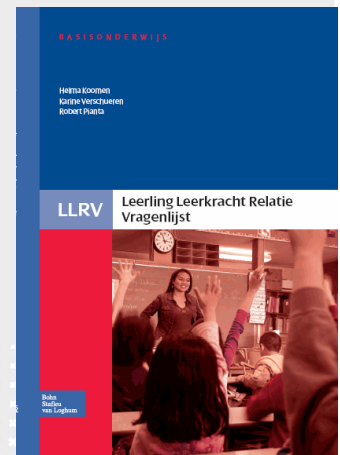
Drie dimensies

- **Nabijheid** → *veilige haven en veilige basis*
- **Conflict** → *geen veilige haven of basis*
- **Afhankelijkheid** → *ineffectief als veilige basis of haven*

Teacher-child relationships from an attachment perspective

Karine Verschueren & Helma M.Y. Koomen

To cite this article: Karine Verschueren & Helma M.Y. Koomen (2012) Teacher-child relationships from an attachment perspective, *Attachment & Human Development*, 14:3, 205-211, DOI: [10.1080/14616734.2012.672260](https://doi.org/10.1080/14616734.2012.672260)

Workshop praktijkopleiders 2023

Relatiekwaliteit meten

Representatie leerkracht

Representatie leerling

Journal of School Psychology 64 (2017) 43–60

ELSEVIER

Contents lists available at ScienceDirect

Journal of School Psychology

journal homepage: www.elsevier.com/locate/jschpsyc

Similarities and dissimilarities between teachers' and students' relationship views in upper elementary school: The role of personal teacher and student attributes*

Marjolein Zee*, Helma M.Y. Koomen

Research Institute of Child Development and Education, University of Amsterdam, The Netherlands

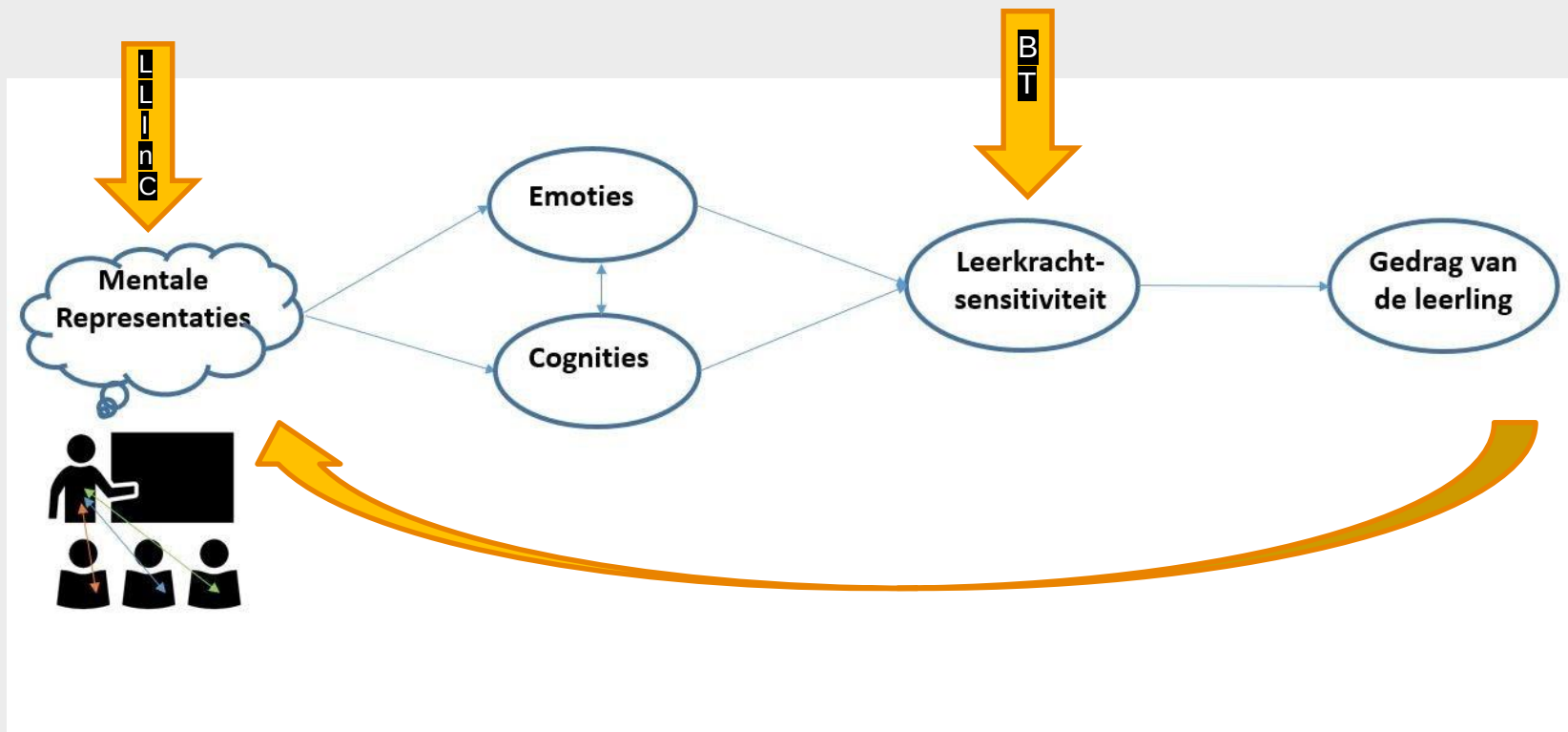

Relatiekwaliteit verbeteren

Twee invalshoeken

- Bevorderen sensitiviteit → *Banking Time*
- Veranderen mentale representaties → *LLInC: Leerkracht
Leerling Interactie Coaching*

Relatiekwaliteit verbeteren

Leerkracht-Leerling Interactie Coaching (LLInC)

- Reflectie op de leerkracht-leerling relatie: bewustwording van *denkpatronen* en *gevoelens*, en hoe deze *attitude* en *handelen* ten aanzien van individuele leerling te beïnvloeden.
- Werken aan een ‘open mindset’ (= beeld relatie van leerkracht)

Attachment & Human Development

Publication details, including instructions for authors and subscription information:

<http://www.tandfonline.com/loi/rahd20>

Supporting teachers' relationships with disruptive children: the potential of relationship-focused reflection

Jantine L. Spilt ^a, Helma M.Y. Koomen ^b, Jochem T. Thijs ^c & Aryan van der Leij ^b

Werken aan een 'open mindset' → in belang van kind en LK

Problematische relatie

- Rigide denkpatronen en selectieve waarneming
- Negatieve emoties overheersen
- Gebrekkig leiderschap/verminderde self-efficacy

Gezonde relatie

- Open en flexibel beeld van de relatie
- Positief van toon, of balans tussen positieve en negatieve emoties
- De overtuiging dat het eigen handelen invloed heeft op de leerling

Your
comfort
zone

Where
the magic
happens

Leerkracht-Leerling Interactie Coaching (LLInC)

Uitgebreid getraind
voordat LLIInC
gegeven kan worden!

- Twee individuele sessies met **begeleider/coach** (ieder circa 45 min.) over de relatie met **leerling X**.

Sessie 1: afname Leraar Relatie Interview

Sessie 2: terugkoppeling relatieprofiel

Vraag:
Waarom twee leerlingen?

- Twee individuele sessies over relatie met **leerling Y**.

Sessie 3 en sessie 4

Gehechtheidstheorie in andere werkvelden

Interventies en instrumenten ter verbetering van **sensitiviteit begeleiders**

Maar....

- doorgaans geen uitspraak te doen over **gunstige versus ongunstige** relatiekwaliteit
- gaat vaak alleen om behoefte cliënt en niet om **behoefte** van kant van **begeleider**

3. Theorie over de therapeutische relatie of alliantie

Breed navolging in jeugdhulpverlening
(jeugdzorg, jeugd ggz, forensische zorg)

Conceptuele uitwerking

Aspecten therapeutische/werkalliantie:
(Bordin 1979, 1994)

1. Persoonlijke (emotionele) band
2. Overeenstemming over behandeldoelen
3. Overeenstemming over taken en activiteiten

Succes versus kritiek op alliantiebegrif

Kanttekeningen bij het emotionele band-aspect:

- *sterkte* versus *kwaliteit*
- *positieve* versus *negatieve* dimensies

Kruisbestuiving tussen werkvelden?

Kernboodschap 2:

Emotionele band-aspect kan profiteren van de meer diepgaande theoretische en empirische uitwerking van relatiekwaliteit in het werkveld onderwijs

Kruisbestuiving tussen werkvelden

Toepasbaarheid relatie-instrumenten uit onderwijs in andere contexten:

- Relaties met gezinshuisouders
- Woon- en/of ambulante begeleidingsvoorzieningen voor jongvolwassenen
- VB-sector

Vraag: Wat gebeurt er doorgaans met vastgelopen professionele relaties?

- NB ook interventie LLInC?

Assessing client–caregiver relationships and the applicability of the ‘student–teacher relationship scale’ for people with intellectual disabilities

John M. Roeden^{a,d,*}, Marian A. Maaskant^{b,c,d}, Helma M.Y. Koomen^e, Math J.J.M. Candel^{d,f}, Leopold M.G. Curfs^{d,g}

^a Baalderborg Groep, Harderwijk, The Netherlands

^b Department of Health Services Research, Maastricht University, The Netherlands

^c Pergamijn, Echt, The Netherlands

^d Governor Kremers Centre, Maastricht University, The Netherlands

^e Research Institute of Child Development and education, University of Amsterdam, The Netherlands

^f Department of Statistics and Methodology, Maastricht University, The Netherlands

^g Department of Clinical Genetics, Academic Hospital Maastricht, The Netherlands

is available at SciVerse ScienceDirect

Developmental Disabilities

4. Relatie: belang voor de professional

Baumeister & Leary (1995): algemeen menselijke
behoefte aan sociale verbondenheid

Geldt ook voor professional!

Leerkrachten ...

Relatie: belang voor de professional

Ik corrigeerde Mira op negatief gedrag ten opzichte van haar medeleerlingen. Ze reageerde boos, wilde me niet aankijken en was niet aanspreekbaar. Op dat moment was er irritatie van mijn kant, omdat ze niet naar me wilde luisteren en me niet wilde aankijken. Ze was flink boos. Ik voelde dat ik haar op dat moment niet kon bereiken en er niet op door moest gaan. Ik liet het erbij. Dit is een bekende reactie van Mira. Ik weet dat zij gevoelig is en therapie krijgt, maar het wringt dat ik op zo'n moment zelf niet veel kan bijdragen om dit sociaal-emotionele aspect bij haar te verbeteren. Een zeker gevoel van tekortschieten dus. Tegelijkertijd realiseer ik me dat mij als leerkracht de middelen en kunde ontbreken om haar goed te helpen. Toch laat zo'n confrontatie een vervelend gevoel bij mij achter.

Relatie: belang voor de professional

In de onderwijscontext:

- Negatieve emoties en emotionele arbeid → risico welbevinden leerkracht
- Invloed eerdere ervaringen met probleemgedrag en ongunstige relatie → negatieve spiraal

Relatie: belang voor de professional

Vergelijkbare emotionele processen in andere werkvelden?

Dinsdag 18 oktober, 19:53

Jeugdbeschermers lopen steeds vaker vast op vechtscheidingen

De strijdende houding van de ouders keert zich regelmatig ook tegen de jeugdbeschermer zelf. Manuelle: "Dan dienen ze allerlei klachten tegen ons in. Soms voelt het daarom alsof onze betrokkenheid juist olie op het vuur gooit."

"Ik probeer er altijd weer met volle moed in te gaan, hopend dat er verbetering komt in het conflict. Maar op een gegeven moment zuigt het je ook leeg, doordat de strijd tussen ouders toch nog doorgaat."

Parool 19 oktober 2022 over Nationale Enquete Arbeidsomstandigheden:
Burnoutklachten in zorg en onderwijs hoog
→ 25 resp. 26 %

Relatie: belang voor de professional

- Bron van motivatie, voldoening en zingeving
- Dé reden om een vak te kiezen en niet te verlaten
maar ook:
- Als het niet lukt → bron van stress en kwetsbaarheid

Educ Psychol Rev (2011) 23:457–477
DOI 10.1007/s10648-011-9170-y

REVIEW

Teacher Wellbeing: The Importance of Teacher–Student Relationships

Jantine L. Spilt • Helma M. Y. Koomen • Jochem T. Thijs

Relatie: belang voor de professional

Voorbeeld:

Relatieopbouw en hantering vraagt investeren in
sensitiviteit → vraagt perspectief nemen → *hoe ver
moet emotioneel inleven gaan?*

Vraag:
Herkent u dit dilemma?

Relatie: belang voor de professional

Empathie (empathische stress) → *te warm hart?*

Compassie → *meer afstand, koel hoofd*

Current Biology

Volume 24, Issue 18, 22 September 2014, Pages R875-R878

Primer

Empathy and compassion

Tania Singer¹ , Olga M. Klimecki^{2,3,4}

Kernboodschap 3:

Meer inzicht krijgen in emotionele processen en de invloed van relaties in andere hulpverleningscontexten

Concluderend:

1. **Professionele relatie is fundament** → lacunes
relatiedomein als kennisgebied opvullen
2. **Kruisbestuiving** → relatiekennis, meetinstrumenten,
interventies onderwijscontext toepassen
3. **Stressniveaus in hulpverleningsberoepen** →
onderzoek naar emotionele processen en invloed
relaties

Bedankt voor uw aandacht

Contact:

■ Email:

H.M.Y.Koomen@uva.nl